

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

УДК 378.14:81'25

Н. В. Левицька

У контексті нових цивілізаційних викликів більшість країн світу використовує знання як рушійну силу суспільного прогресу, а розвиток науки й освіти для них є пріоритетним. Для суттєвого підвищення конкурентоспроможності європейської системи науки і вищої освіти у світовому вимірі, підвищення її ролі в суспільних перетвореннях європейські країни прийняли рішення поглиблювати інтеграційні процеси у галузі науки й освіти, консолідувати зусилля наукової та освітянської громадськості, а також урядів країн із метою здійснення процесу зближення та гармонізації систем освіти країн Європи. Цей процес дістав назву Болонського.

Вступ Європи до Болонського процесу зумовив внесення радикальних змін у сферу освіти. Інтеграція України в європейський освітній простір призвела до зростання попиту на вивчення іноземних мов, що, у свою чергу, зумовило реформування професійної підготовки майбутніх перекладачів до висококваліфікованої професійної діяльності. Вивчення, викладання іноземних мов і професійна підготовка перекладачів зазнали змін у багатьох європейських країнах згідно з новими вимогами та стандартами мовної політики Ради Європи.

Урахування зарубіжного досвіду у цій сфері професійної освіти надасть можливість покращити якість професійної підготовки перекладачів у вищих навчальних закладах України. Огляд розвитку програм підготовки фахівців у сфері перекладу у світовому контексті і детальний аналіз ситуації на сучасному етапі їх функціонування сприяли б вирішенню проблеми вдосконалення програм та технологій навчання перекладачів в Україні й адаптації їх до вимог світового освітнього простору

Як свідчать результати нашого наукового пошуку, проблема аналізу, систематизації і виявлення шляхів упровадження позитивних елементів досвіду програм підготовки перекладачів у світовому контексті є доволі важливою та малодослідженою на сучасному етапі. Окремі її аспекти висвітлено у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема, у працях: Г. Воронки, Т. Георгієвої, А. Іванової, С. Корсака, Т. Кошманової, І. Марцинківського, А. Парінова, Л. Пуховської, С. Романової та ін. (професійна підготовка фахівців у зарубіжній школі), Т. Ганічевої, А. Гроса, Р. Кріса, Ф. Лімбах, О. Павлик, Е. Піма, Б. Рубрехта, Н. Соболь, Л. Тархової, О. Шупти, А. Янковця (професійна підготовка перекладачів), К. Гаращука, Е. Піма (історичний аспект розвитку перекладацької освіти). Незважаючи на низку зазначених вище наукових досліджень, концептуальні засади професійної підготовки перекладачів на сучасному етапі в світі не були предметом окремих наукових досліджень і ця проблема потребує ґрунтовного аналізу та системного вивчення. Тому основні цілі статті:

– прослідкувати розвиток професійної підготовки перекладачів в університетах різних країн західної Європи (зокрема, у Німеччині, Данії, Великій Британії, Австрії);

– визначити основні типи програм підготовки перекладачів на світовому рівні;

– виокремити позитивні моменти зарубіжного досвіду у цій сфері освіти і можливості їх упровадження у вітчизняний освітній простір.

Як свідчить довідникова література, *переклад* – відтворення оригіналу усного або письмового повідомлення (у широкому значенні цього слова) засобами іншої мови зі збереженням єдності змісту та форми. *Перекладач* (у широкому розумінні) – проміжна ланка в комунікації, необхідність в якій виникає у випадках, коли коди, якими користуються джерело й адресат не збігаються; у вузькому значенні – людина, яка професійно займається перекладом [3].

Професійна підготовка майбутніх перекладачів в університетах багатьох країн світу здійснюється за двома основними типами навчальних програм: програмами повної вищої освіти з тривалістю навчання зазвичай 5 років та послідовним здобуттям ступенів (освітньо-кваліфікаційних рівнів) бакалавра, магістра (в Україні – бакалавра, спеціаліста, магістра); магістерські програми, що функціонують незалежно від бакалаврських і передбачають 2 (рідше 1) роки навчання для студентів, які вже отримали ступінь бакалавра у відповідній галузі знань. Перша схема підготовки переважає у багатьох європейських країнах (наприклад, Німеччина, Австрія, Данія). В інших країнах світу широко розповсюджено самостійні магістерські програми підготовки перекладачів (Франція, США, Велика Британія). Така ситуація пояснюється інтенсивним вивченням іноземних мов у межах нефілологічних програм підготовки фахівців. Після отримання диплому бакалавра чи магістра випускники, маючи достатній рівень знання іноземної мови, можуть продовжити навчання для здобуття ступеня магістра з перекладу, що суттєво розширить сферу їхньої професійної діяльності [2].

У процесі навчання за перекладацькими програмами повної вищої освіти (1-й тип) студенти, як правило, упродовж 3–4 років набувають основної мовної та комунікативної компетенції, а вже потім формують перекладацьку компетенцію у різних галузях професійної діяльності або відповідно до обраної сфери спеціалізації (письмовий або усний переклад, літературний, науковий, технічний, медичний, судовий, юридичний переклад тощо). Програми у різних навчальних закладах можуть суттєво відрізнятися залежно від їх змісту та форми, професійного спрямування, організації навчального процесу, методики викладання дисциплін тощо. У деяких вищих навчальних закладах Європи вони передбачають вивчення двох та більше іноземних мов. Існує велика кількість програм, які, окрім мовних і перекладацьких дисциплін, включають освоєння комп'ютерної техніки та програмного забезпечення, ознайомлення з новітніми технологіями й опанування профільних дисциплін, теорії та історії перекладу, загальноосвітніх гуманітарних дисциплін, передбачають розвиток навичок

ділового спілкування. Усі вони мають на меті підготовку фахівців із широким колом професійної перекладацької компетенції.

Характерною ознакою магістерських програм є їх профільна спеціалізація. Вони спрямовані на задоволення конкретних потреб ринку перекладацьких послуг і передбачають наявність спеціалізованих дисциплін, що надають змогу додатково отримати необхідні знання у сфері майбутньої професійної діяльності. Іноді для зарахування на навчання за такими програмами потрібно попередньо отримати вищу освіту у сфері спеціалізації, щонайменше на рівні бакалаврату. В Європі впровадження Болонського процесу передбачає розмежування бакалаврських і магістерських програм підготовки перекладачів.

Розглянемо детально розвиток професійної підготовки перекладачів в університетах деяких країн західної Європи.

Німеччина

Хоча Німеччина є одним з ініціаторів та активних учасників процесу європейської інтеграції в галузі освіти, країна досить обережно реформує власну систему вищої освіти в умовах Болонського процесу, прагнучи зберегти свої національні освітні традиції. Реформаційні процеси в Німеччині, спрямовані на підвищення якості і конкурентоспроможності її вищої освіти у світі та розширення мобільності студентського і викладацького складу, дали вже певні результати. У 1998 р. У Рамковий закон про вищу освіту було внесено зміни, які закріпили мінімум необхідних вимог для реалізації Болонської декларації, надавши їм статус таких, що доповнюють національну освітню систему. Тим самим, вищим навчальним закладам Німеччини було надано право вибору системи підготовки студентів, як за класичним німецьким, так і за новим європейським варіантом підготовки бакалаврів та магістрів. Перша навчальна бакалаврська програма в галузі перекладу була введена в 1999 р. в університеті Гіндесхайма [1].

Висококваліфікованих фахівців у галузі перекладу готують у вісьмох університетах Німеччини (університети Берліну, Бонну, Гельдейбергу,

Лейпцігу, Гіндесгайму, Майнц-Гермесхайму, Саарбрюкену). Отже, на сьогодні в німецьких університетах існують паралельно дві структури навчання перекладачів: нова дворівнева система бакалавр-магістр, а також навчальна програма, яка завершується здобуттям диплому спеціаліста або магістра. Бакалаврські та магістерські програми діляться на модулі, що складаються з лекцій, семінарів, практичних робіт і передбачають академічне навантаження від 6 до 10 годин на тиждень. За кожен модуль нараховують кредитні пункти ETCS. Для завершення навчання необхідно набрати визначену кількість кредитних одиниць.

Бакалаврські програми спрямовано на розвиток навичок усного та писемного мовлення, ознайомлення з культурою і літературою країни, мова якої вивчається. Студенти також опановують граматику, літературну творчість, особливості усного спілкування іноземною мовою. Перекладацькі дисципліни часто пропонуються за вибором.

У Німеччині підготовка магістрів перекладу здійснюється відповідно до навчальних програм, розроблених окремими вищими навчальними закладами. Професійні перекладачі, як правило, спеціалізуються у певних галузях діяльності. Така спеціалізація часто враховується при безпосередній підготовці фахівців. Навчальні програми окремих вищих навчальних закладів передбачають отримання випускниками дипломів магістра у галузі письмового, усного, конференційного, технічного, юридичного, економічного, літературного, релігійного перекладу. Особливої популярності набули на сьогоднішній день такі галузі спеціалізації як медицина та правознавство. Від спеціалізації майбутніх фахівців безпосередньо залежить вибір навчальних дисциплін. Магістерські програми підготовки перекладачів зосереджуються на розвитку навичок перекладацького дослідження і закладають основу для академічного росту.

Програми підготовки магістрів у галузі перекладу за різними спеціальностями, здебільшого, передбачають два етапи навчання. Перший етап навчального процесу містить загальні дисципліни (як правило, основи

письмового й усного перекладу). На другому відбувається спеціалізація дисциплін залежно від обраного напрямку підготовки.

Навчальні програми, які завершуються здобуттям диплому спеціаліста, поділяються на два цикли: початковий та основний. Початковий цикл передбачає лекції і семінари з таких дисциплін як рідна мова, іноземні перша та друга мови, культурологія, мовознавство, перекладознавство, немовні додаткові дисципліни і предмет на вибір (наприклад, третя іноземна мова). Навчання на основному циклі передбачає поглиблене вивчення дисциплін, що вивчалися на першому етапі та предметів обраної галузевої спеціалізації [4].

Організація практики є одним з необхідних елементів професійного становлення майбутнього перекладача. Більшість університетів Німеччини, які готують фахівців у галузі перекладу, пропонують студентам довготривалі поїздки в країни, мова яких вивчається. На деяких спеціальностях перебування за кордоном тривалістю в 2 семестри є вимогою.

Велика Британія

Професійна підготовка усних і письмових перекладачів у Великій Британії відбувається за другою схемою підготовки професійних перекладачів. Тобто підготовка перекладачів відбувається за незалежними магістерськими програмами. Професійну перекладацьку освіту можна отримати в п'ятьох університетах Англії (Вестмінстер, Бат, Салфорд, Брадфорд, Херріот-Уот). Умовою для вступу в магістратуру є достатньо висока мовна підготовка та ступінь бакалавра з іноземної мови (філологія). Навчання в магістратурі триває один рік і містить у собі 3 триместри. Під час першого та другого триместрів можливі 5–6 модулів і, відповідно, відбувається спеціалізація з усного чи письмового перекладу. Починаючи з останнього місяця першого триместру, студенти раз на два тижні беруть участь у тренінгах в якості конференц-перекладача. Під час пасхальних канікул стажери проходять обов'язкову практику в одній із міжнародних організацій (ООН, ЮНЕСКО).

Під час останнього триместру пишеться магістерська дисертація з теорії практики перекладу або науково-практична робота, яка являє собою переклад

складного тексту з коментарями. В університети Великої Британії часто запрошуються відомі перекладачі-професіонали, які проводять майстер-класи.

Австрія

Професійна підготовка перекладачів в Австрії здійснюється в трьох університетах країни (Відень, Грац, Інсбрук). Найпопулярнішим є інститут усних та письмових перекладачів при Віденському університеті. У всіх університетах навчання перекладачів відбувається за першим типом навчальних програм повної вищої освіти з послідовним здобуттям ступенів бакалавр-магістр. Усі університети пропонують бакалаврат і магістратуру в галузі перекладу. Бакалаврські програми містять у собі такі лекційні курси як “Введення в спеціальність перекладача”, “Основи мовознавства”, “Основи економіки та права”, “Країнознавство”. Магістерські програми передбачають опанування студентами теоретичних знань зі спеціалізованих дисциплін. Це спеціальний та літературний переклад для письмових перекладачів і послідовний, синхронний переклад, лінгвістика, критика перекладу для усних перекладачів. Навчальна практика в університеті повинна тривати, як мінімум, 4 місяці [5].

Данія

Уже в середині 90-х років у Данії було впроваджено двоступеневу систему навчання перекладачів: бакалаврат-магістратура. Навчання за бакалаврськими програмами триває 4 роки з таких можливих спеціальностей: багатомовна комунікація, міжнародна комунікація, культурологія, міжкультурна комунікація, переклад. Магістерські програми передбачають навчання тривалістю в 2 роки. Магістерські програми передбачають професійну підготовку перекладачів за такими спеціальностями: фаховий переклад, усний та письмовий переклад, міжнародний фаховий переклад, міжнародний менеджмент, міжкультурна комунікація, технічна документація, літературний, медичний переклад.

Система освіти України перебуває на етапі реформування. Упровадження нової Концепції організації підготовки перекладачів в Україні суттєво вплине

на процес професійної підготовки перекладачів у вищих навчальних закладах. Перехід до двоступеневої системи освіти з освітньо-кваліфікаційними рівнями “бакалавр” і “магістр” створить необхідність перегляду та корегування навчальних програм підготовки фахівців і перекладацьких спеціальностей. Як свідчить зарубіжна практика, чільне місце в системі підготовки перекладачів мають посідати саме програми профільної орієнтації, оскільки вони розроблені для підготовки кваліфікованих фахівців, здатних задовольнити потреби у професійному перекладі конкретних сегментів ринку перекладацьких послуг. На нашу думку, це сприяло б підвищенню рівня професійної компетенції випускників перекладацьких факультетів.

Отже, підсумовуючи зазначене вище, слід зазначити, що ситуація в системі вищої перекладацької освіти в країнах західної Європи є неоднозначною. Але характерним є те, що програми професійної підготовки перекладачів у країнах західної Європи мають тенденцію до профільної спеціалізації. Основними їх типами є: програми повної вищої освіти та незалежні магістерські програми спеціалізованого характеру. Важливим досягненням перекладацьких програм є залучення до навчального процесу профільних дисциплін, які надають змогу отримати необхідні знання у галузі спеціалізації. Вагомий внесок у процес удосконалення якості освіти робить розвиток умінь застосування комп’ютерної техніки під час професійної діяльності. Для України важливо переглянути навчальні програми підготовки перекладачів з урахуванням світових тенденцій до спеціалізації перекладацької діяльності і максимально ефективно використати позитивні аспекти зарубіжного досвіду функціонування системи підготовки фахівців з освітньо-кваліфікаційними рівнями “бакалавр”, “магістр”.

Список використаної літератури

1. Отрощенко, Л. С. Реформування вищої освіти Німеччини у контексті Болонського процесу / Л. С. Отрощенко // Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном : зб. матеріалів Міжн. науково-практич. конф. Наукові праці. Серія : Педагогіка, психологія і соціологія. – Донецьк, 2009. – Випуск 5 (155). – С. 62–66.

2. Полупанова, Е. Инновации в высшем образовании западных стран: организационный уровень / Е. Полупанова // Alma Mater. – 2005. – № 3. – С. 35–37.

3. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>.

4. Mayer, F. Vergleichbarkeit in der Vielfalt [Електронний ресурс] / F. Mayer. – Режим доступу : [http://www.transforum.de/download/Vergleichbarkeit in der Vielfalt. pdf](http://www.transforum.de/download/Vergleichbarkeit_in_der_Vielfalt.pdf).

5. Mayer, F. Konzeptionelle Ausgestaltung der Ausbildung der Dolmetschern und Übersetzern [Електронний ресурс] / F. Mayer. – Режим доступу : [http://www.transforum.de/download/Mayer_BA-MA_in_Europa. pdf](http://www.transforum.de/download/Mayer_BA-MA_in_Europa.pdf).

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Бідюк Н. М.